

КАРЫЗ ТӨЛӨӨ ЖЕҢИЛДЕЙБИ?

11-сентябрдан бери Москвада, Нур-Султандың жолугушууларды откөрүп, Бишкекте ат өргүткөн Кытайдың тышкы иштер министри Ван Ини 14-сентябрда Президент Сооронбай Жээнбеков кабыл алды. Жолугушуда Кыргызстандың Кытайга карыздарын төлөө мөөнөтүн үзартуу маселеси козголду.

2-БЕТТЕ

ЁСИХИДЭ СУГА

16-сентябрда Япониянын премьер-министри кызметтеги бекитилет. 71 жаштагы Ёсихидэ Суга Либералдык-демократиялык партиянын лидерлигине шайлоодо атаандаштары Фумио Кисида жана Сигэру Исибадан алдыга озду.

Новосибирск шаарында аспирантурада билим алып жаткан кыргызстандык врач-ортопед Бекболот Буланбаев

11-сентябрда россиялык "Биринчи каналдын"

"Поле чудес"

юнуну катышып, байгелүү болду.

Андан сырткары

"Таласым" аттуу ырды аткарып, баарыбызыдь кубантты.

№77
(3149)

Кыргыз Республикасынын мамлекеттик расмий гезити

ЭРКИНТОО

ШЕЙШЕМБИ, 2020-жылдын 15-СЕНТЯБРЫ

БОЛОЧОК МУУН КАМКОРДУГУ

Президент Сооронбай Жээнбеков 14-сентябрда Премьер-министр Кубатбек Боронов менен онлайн көнешме откөрүп, эпидемиологиялык абал, өлкөнүн социалдык-экономикалык өнүктүрүү маселелерин жана жылытуу мезгилине даярдык көрүү чараларын талкуулады.

БИШКЕГИМ

СОНКУ МАЯНА

2-октябрьга чейин иштөөсүн токтоткон Жогорку Кеңештин депутаттары сентябрь айы үчүн маяналарын толук бойдан алышат. Учурда 84 эл өкүлү парламентке кайрадан талапкер болушууда.

30 МИЛЛИОНГО КАДАМ

14-сентябрьга карата дүйнөдө вирус жүккандардын жалпы саны 29 006 033 адамды, көз жумгандарды 924 миң адамды түздү. Ал эми Кыргызстанда вируска дуушарлануу солгундай баштады. Кечээ 47 адамдан гана коронавирус аныкталды. Жалпы эсеп 44928ге жетти.

"ПОЛЕ ЧУДЕСТИГИ" КЕРЕМЕТ ҮР

Новосибирск шаарында аспирантурада билим алып жаткан кыргызстандык врач-ортопед Бекболот Буланбаев

11-сентябрда россиялык "Биринчи каналдын"

"Поле чудес"

юнуну катышып, байгелүү болду.

Андан сырткары

"Таласым" аттуу ырды аткарып, баарыбызыдь кубантты.

№77
(3149)

Эгемендүүлүк жылдарда Бишкекте жер тилкелерин мыйзамсыз ээлеп алуу жана аларды сатуу айрым шылуундар үчүн киреше табуунун булагына айланган. Чынында карапайым калктын нааразылыгын жараткан бул маселеде таасирдүү адамдардын тиешеси арбын. Бийлик эми кеч болсо да мыйзамсыз берилген жерлерди кайтарып алуу аракеттерин көрүүдө. "Каршылыктар көп, бирок аларга карабастан жерлерди Бишкек мэриясынын менчигине кайтарып жатабыз", - деди Президент Сооронбай Жээнбеков 12-сентябрда "Биринчи радиого" берген көзектеги маєгинге. "Ошол жерлерге элге кызмат кылуучу парктар курулууда. Былтыр "Ынтымак" паркы (10 га), быйыл "Чолпонбай Түлөбөрдиев" атындагы парк (11 га) ачылды. Дағы бир жаңы паркты (13 га) "Адинай" деп атоо сунушталды. Жалпы аянты 30 гектарды түзгөн 4 парк куруулуп жатат. Бул иштер шаар тургундарына, болочок муундарга көрүлгөн камкордук", - дед кошумчалады Мамлекет башчысы.

2-БЕТТЕ

Президент Сооронбай ЖЭЭНБЕКОВ:

“ЭЛДИН МЕНЧИГИ ЭЛГЕ КЫЗМАТ КЫЛЫШЫ КЕРЕК”

Президент Сооронбай ЖЭЭНБЕКОВ
12-сентябрда Коомдук
телерадиокорпорациясынын
«Биринчи радиосуна» көзектеги
маегин берди.

Алгачкы суроо партиялардын шайлоого катышуусу жөнүндө болду. Мамлекет башчысы алдынчылардын шайлоо каттуу саясий атаандаштыкта өтөөрүн баса белгиледи. Бул бийлик учун болгон күрөш. Ошондуктан, коомчулуктун көңүлүн сөзсүз өзүнө бурагат.

“Биз азыр мына ушундай учурда жашап жатабыз – саясий партиялар өлкөдөгү саясий маданиятты калыптандыруучу эң негизги күч. Парламенттик демократияны, партиялык системаны калыптандыруучу да мына ушул партиялар. Биз азыр парламенттик демократияны куруу аракеттиндебиз. Бирок, баарыбыз билбиз, парламенттик демократия бир-еки шайлоо менен эмес, бир канча жолкудан кийин калыпнатат, өнүгүт. Муну өнүккөн парламенттик системасы бар өлкөлөрдүн тарыхы көрсөтүп турат”, - деди Президент.

Андан кийин коронавирус илдети боюнча да суроо берилди. Президент дүйнөдө COVID илдети дагы деле кооптуу бойдон калып жатканына токтолду. Муну элибиз да жон териси менен сезип, көрүп жатканын айттуу менен Россия Федерациясы дүйнөдө биринчи болуп коронавируска каршы вакцинаны иштеп чыгарганын билдири. “Жакынкы

убакытта вакцина массалык чыгарылат деп ишненем. Биз үчүн да вакцинаны өлкөгө алып келүү абдан маанилүү. Илдетке каршы күрөшүү иш-чаралардын алкагында биздин эки өлкөнүн тийиштүү органдары вакцинаны. Кыргызстанга алып келүү боюнча сүйлөшүүлөрдү жүргүзүп жатышат”, - деди Мамлекет башчысы.

Акырында Кыргызстанды санаариптештируү жана борборшаарыбыздын абалы тууралуу

да суроо берилди. Сооронбай ЖЭЭНБЕКОВ Президенттик аппарат, Өкмөт, Маалыматтык технологиялар жана байланыш мамлекеттик комитети бүткүл өлкөнү, ошондой эле Бишкектеги оорууларды, калкка кызмат көрсөтүүчү бардык мекемелерди санаариптештируү өзүнүн жеке көзөмөлүндө, каттуу талап менен жургүзүлүп жатканын белгилеп оттү. Санаариптештируү – коррупцияга каршы күрөштүн негизги куралы. Мында баарын камап

же каерде коррупциялык схема болсо, жетекчилерин алмаштырып, аны менен токтотууга болбой турганы айтылды. Ошондуктан, коррупцияга санаариптештируү аркылуу гана бөгөт коюлат. Санариптештируү учун карат жатат бар, толук өлчөмдө берилип жатат. Саясий эрк бар. Мамлекет башчысы борбор шаарга, региондорго чыкканда бул багытта талапты каттуу кооп жатканын айтты.

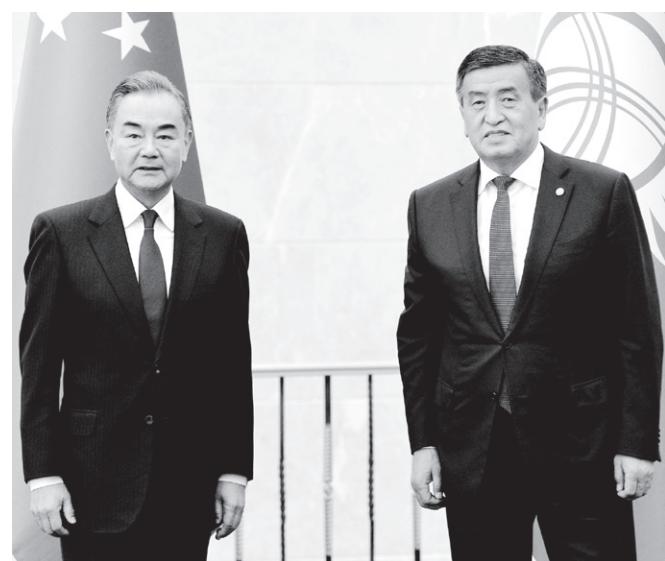
Ошондой эле Президент борбор шаарыбыздын маселелери ар дайым көнүлүнүн борборунда турганын баса белгилеп, төмөнкүлөргө токтолду. Мэриянын эсеби боюнча, шаар ичиндеги кичи автобустарды заманбап автобустарга алмаштыруү учун дагы 800дөн 1000ге чейин автобус, троллейбустар көркөтөт. 2019-жылы Бишкек шаарынын жергилиттүү бюджетинин эсебинен 60 автобус алынган. Быйыл 100 автобус алуу аракети көрүлүп жатат. Орус-Кыргыз өнүктүрүү фондунда менен да сүйлөшүүлөр жүрүп жатат. Фондун жардамы менен 2021-жылы 300 автобус алып келүү пландары бар.

“Бишкекке мурадыгы жашыл шаар даеген атын кайтарыбыз көркөтөт. Бул боюнча конкреттүү иштерди жасал жатабыз. Бишкек мэриясына болсо, мен баш болуп жардам берүүдөмүн. Саясий жактан мэриянын ишине абдан чон колдоо көрсөтүп жатабыз. Эмне учун дегенде, жер берүү, жогоруда айтып кеттим, коррупциянын чон очогуна айланган. Жерлерди

кайтарууга мэриянын өзүнүн күчү жетпейт. Буга абдан чон күчтөр, таасирдүү адамдар жана чон каражаттар аралашкан. Бирок, эбегейсиз каршылыкка карабай, жерлерди шаарга кайтарып жатыз. Ошол жерлерге элге кызматтылаштырууда турган парктарды күрүп жатышат. Былтыр көрдүнүздер, 10 гектарга «Ынтымак» паркы курулду. Быйыл «Чолпонбай Түлөбердиев» атындагы паркты ачтык. Ал 11 гектар жерди ээлейт. Дагы бир жаңы паркыбыз ачылды, «Адинай» деп атоо-ну сунуштадык. Анын аянты 13 гектар. Дагы 4 парк курулуп жатат, жалпы аянты 30 гектардан ашат. Бул иштин баары – шаарыбыздын тургундарына, келечек балдарыбызга көрүлгөн камкордук. Бул процесстүү мен коррупцияга каршы күрөштөгү эң бир чон багыттардын бири деп баа берем. Мында иш Бишкекте эле эмес, өлкөнүн башка шаарларында да жүрүп жатат. Кечээ эле Ош шаарынан келдим, ал жакта дагы мында иштер жүрүүдө. Элдин менчиги элге кызматтылаштыра керек. Биз буга каттуу турамыз.

Сейил бактардан тышкary, Бишкек шаарынын сыртына эс алуучу жайларды, бизнес борбор жана спорт сарайларын курууну пландаштырып жатабыз. Футбол, хоккей стадиону, 5 миңден 7 миңге чейин машина куючу жайлар, жалпысынан 30 гектарга долбоорду пландаштырып жатабыз”, - деди Президент Сооронбай ЖЭЭНБЕКОВ.

КЫРГЫЗ-КЫТАЙ АЛАКАЛАРЫ ӨНҮКТҮРҮЛӨ БЕРЕТ

14-сентябрда Президент Сооронбай ЖЭЭНБЕКОВ Кыргызстанга расмий сапары менен келген Мамлекеттик көнөштүн мүчөсү, Кытай Эл Республикасынын тышкы иштер министри Ван Ини кабыл алды.

Кыргыз-кытай эки тараптуу жана көп тараптуу кызматташтыгынын артыкчылыктуу багыттары боюнча пикир алмашуу болуп оттү.

Президент Сооронбай ЖЭЭНБЕКОВ эки өлкө ортосундагы экономикалык кызматташтыкты мындан ары да өнүктүрүүгө кызықдар экендигин баса белгилеп, айыл чарба, транспорт жана жол

боюнча артыкчылыктуу долбоорлорго токтолду. Мамлекет башчысы КЭРДИН төрагасы Си Цзиньпинге салам жолдоп, гуманитардык жардам көрсөткөн, ошондой эле коронавирус пандемиясына улам келип чыккан синоолорго туруштук бергенди, эми азыр пандемиядан кийин кызматташтыкты, анын ичинде «Бир алкак – бир жол» демилгесинин алкагында да бекемдоогө көнүл буруу көркөтүүгө белгиленет.

Тараптар эки тараптуу кызматташтууну мындан ары тереңдетүүгө, ошондой эле өз ара тилеместикти жана учурдагы түзүлгөн кырдаалда бири-бирин колдоону улантууга даяр экендиктерин билдириши.

байланыштарды активдештируүгө өбөлгө түзөт.

Коронавирус инфекциясынын макроэкономикалык кырдаалга терс таасирин тийгизгөн эске алуу менен, Кыргызстандын Кытайга болгон тышкы карыз төлөмдөрүн жөнгөлдөтүү жана узартуу мүмкүнчүлүктөрүн карап чыгууну сунуштады. Кытайдын тышкы иштер министри Ван И жолугушуу учун Президент Сооронбай ЖЭЭНБЕКОВОГУ ыраазычылык билдирип, КЭРДИН төрагасы Си Цзиньпиндин жолдогон саламын айтты.

Ал ошондой эле Си Цзиньпиндин билдириүүсүн окуп берди. Анда өлкөлөр ортосундагы эки тараптуу мамилелер коронавирус инфекциясы пандемиясынан улам келип чыккан синоолорго туруштук бергенди, эми азыр пандемиядан кийин кызматташтыкты, анын ичинде «Бир алкак – бир жол» демилгесинин алкагында да бекемдоогө көнүл буруу көркөтүүгө белгиленет.

Тараптар эки тараптуу кызматташтууну мындан ары тереңдетүүгө, ошондой эле өз ара тилеместикти жана учурдагы түзүлгөн кырдаалда бири-бирин колдоону улантууга даяр экендиктерин билдириши.

ЖАЛАЛ-АБАДДА ЖАКШЫ ИЙГИЛИКТЕР БАР

Премьер-министр Кубатбек Боронов 11-12-сентябрь күндерөр эки күндүк иш сапар менен Жалал-Абад облусуна барды.

Мектептерди курууда иштин сапаттуу аткарылышын өзгөчө көзөмөлгө алуу көркөтигин Премьер-министр Кубатбек Боронов Чаткал районундагы Каныш-Кыя айылындагы «Кайын-Суу» орто мектебинин курулушу менен таанышкан учурда билдири. Ошондой эле Каныш-Кыя айылындагы ички жолдорду реконструкциялоо иштеринин жүрүшү, сүттү кайра иштөтүүчү «Чаткал Эко Сүт» ишканасынын иши менен таанышты. Андан кийин Ала-Бука районундагы аймактык ооруулардын абалы, Ак-Коргон айыл аймагындагы №21 кесиптик лицейде ачылган обсервациялык жай менен таанышып, Кызыл-Ата айылындагы Ы.Чангылов атындагы №5 жалпы орто билим берүүчү мектептин курулуп жаткан жаңы имаратын, Аксы районундагы Ак-Терек каналынын курулушун көрүп чыкты.

Премьер-министр Кубатбек Боронов Жалал-Абад облусуна жасаган жумушчу сапарында Аксы районунун Кербен шаарындағы «РСК Банкының» өкүлчүлүгүнүн ишин күтүүсүзден текшерип барган учурда билдири.

«Кыргыз Республикасынын Президентинин демилгеси менен жарандарга кызмат көрсөтүүлөрдү алуусуна шарт түзүү учун санаариптештируү саясаты активдүү жүрүүдө. Бюрократияны азайтуу, коррупцияны алдын алуу боюнча аракеттерди көрүп

аймактарды өнүктүрүүгө, айыл чарбасын каржылоого багытталган мамлекеттик программаларды элгө жеткиликтүү тилде түшүндүрүү көрек. Бул тууралуу Премьер-министр Кубатбек Боронов Жалал-Абад облусуна жасаган жумушчу сапарында Аксы районунун Кербен шаарындағы «РСК Банкының» өкүлчүлүгүнүн ишин күтүүсүзден текшерип барган учурда билдири.

Премьер-министрдин айтымында, мамлекеттик программалардын алкагында насыя алуучулардан талап кылышуучу документтердин үчөөсү гана кагаз түрүндө, калгандары «Түндүк» электрондук мекемелер аралык өз ара аракеттенүү системасы аркылуу алышат.

Өкмөт башчысы билдириши көрүп жатыз, жетекчилерден бол боюнча маалымат алганыбызда баары жакшы дешет. Бирок күтүүсүзден текшерип келгенде кемчиликтер чыгууда», - деди Кубатбек Боронов.

Премьер-министрдин айтымында, мамлекеттик программалардын алкагында насыя алуучулардан талап кылышуучу документтердин үчөөсү гана кагаз түрүндө, калгандары «Түндүк» электрондук мекемелер аралык өз ара аракеттенүү системасы аркылуу алышат.

Даярдаган Азизбек ЧАМАШЕВ

Зинакан ПАСАНОВА:

“СЫЙЛЫКТАРДЫН АДИЛЕТ БЕРИЛЭЭРИНЕ ИШЕНГЕН ЭМЕСМИН”

Акын, жазуучу Зинакан Пасанова өткөн айда “Кыргыз Республикасынын маданиятына эмгек сицирген ишмер” наамы менен сыйланды. Ал поэзия жана проза жанрларында талбай эмгектенип, көркөм сөз чебери катары кыргыз адабий тилинин байышына жана өнүгүшүнө бараандуу салым кошо алды. Анын “Күт түшкөн түндөр” (2006-ж.), “Арыба, жүрөк” (2016-ж.), “Томаяк издеңген бакыт” (2020-ж.), “Дос”, “Аял сыры”, “Саркеч жамғыр”, “Жамғыр тоодон башталат” деген прозалык жана ырлар жыйнектары жарык көргөн. Эженин түйшүгү да, азабы да, ырахаты да бар жарым қылымга төтө чыгармачылыгындагы негизги максаты – замандын кишилеринин бейнесин түзүү. Зинакан эже чыгармачыл адамдардын дараметин аныктоо үчүн жогорку наамдар керек, ал моралдык жактан колдоо көрсөтөөрүн айтты.

жана прозалык жыйнектардын автору болуп мун.

– Быйыл көптөн берки тиlegeniz орундалып, “Томаяк издеңген бакыт” деген жыйнагызызды чыгарыптырысыз?

– Ооба, 50-ге жакын аңгеменовеллаларымды топтолп, быйыл “Томаяк издеңген бакыт” атальшатын жынысын “Улуу тоолор” басмасынан чыгардым. Устүбүзүнгө жылдын март айында китбимдин адабий талкуусу Бишкек шаарында белгилүү акын-жазуучулар, адабиятчылар жана окурмандардын катышуусунда оттуу. Аңгеме жаңында жазылган чыгармаларымдын окурмандарга отчёттүк түрдө тартуулган эмгегим болгондуктан, талкууга катышуучулардын айткан пикирлери, сунуштары жана баасы мен үчүн өтө баалуу экенин белгилеп кетким келет.

Азыркы учурдан адабиятынын жүгү да, жоопкерчилиги да оор. Анткени, жаңы доордун жүрүмүн жазышыбыз керек. 90-жылдардагы тарыхый илири бурулуштар адамдардын түрмушунда, аң-сезиминде, психологиясында кандай озгөрүүлөрдү жаратканын, өткөн доордун оошкайыштарын, азыркынын драматизмин жана тагдырын жазышыбыз аблез. Алардын баарын өз башыбыздан, жүрөк туюмубуздан өткөргөн жана андаган калемгерлер катары болуп теманы

жазууга милдеттүүбүз. Биздин замандын кишилеринин бейнесин түзүүнү – чыгармачылык максатым катары карайм.

– Эже айтсаныз, наам алуу жазуучулар үчүн абдан көреки?

– Биздин коомдо наам жазуучунун даражасын аныктоо үчүн керек. Анткени, акын, жазуучулардын чыгармачылык дараметин көбүнчө “КР маданиятына эмгек сицирген ишмер” же “Кыргыз эл акыны” деген наамдар аркылуу баалаган көз караш басымдуулук кылат. Бул наамдарга ээ болгондордун эл көзүнө кадыр-баркы бийиктөй түшөт. Ошону үчүн маданият ишмерлери наам алууга умтулушат. Бирок, бул наамдар аларга моралдык гана колдоо болбосо, материалдык жактан эч кандай пайда бербейт. Менин же жоюмда азыркы заманда көркөм өнөр ээлдеринин социалдык абалын эске алуу менен мамлекеттик сыйлыктарга ачкалай да кошумча сыйлык берилсе жакшы болмок.

– Быйыл сыйлык алам деп ойлодунуз беле?

– “Кыргыз Республикасынын маданиятына эмгек сицирген ишмер” деген наамга талапкерлигим Улуттук жазуучулар соозу тарабынан көрсөтүлдү. Буга чейин мамлекеттик наам, сыйлыктарга эч кандай документ даярдап, тапшырган эмесмин. Анткени, наамдын адилет берилшине ишенишүү да эмесмин. Анын үстүнү аймактарда жашашкан калемгерлердин чыгармачылыгын көп дөле таанып биле беришпейт. Акыркы жылдары Улуттук жазуучулар соозунун төрагасы Нурлан Калыбековдун жетекчилиги менен элlettik адабиятка да көнүл бурула баштады. Президенттик аппаратка да сыйлык бөлүштүрүүдөгү калыстыгы үчүн тараалык чыгармаларды билдирем.

Бир нерсени белгилей кетейин, жаратмандар үчүн сыйлык, наам алуу негизги максат болбошу керек. Жакшы чыгармаларды жаза берсек, сыйлык өзү издең келет. Эң чоң сыйлык – бул окурмандын берген баасы.

Бактыгүл КУЛАТАЕВА

САПАТТУУ СҮТ АЗЫКТАРЫ – АР ДАЙЫМ ЭЛ ТАЛАБЫНДА

“Кыргызстандын сүт индустриясын өнүктүрүү боюнча Япониядан окудум. 2019-жылы Американын Вашингтон шаарында сүт азыктарын кайра иштетүү жана таңгактоо боюнча аттайын практикадан еттүм. Чынында чет өлкөдөн алган тажрыйба ата мекендик компаниянын өнүгүшүнө зор салымын кошууда. Анткени, биз өндүргөн сүт азыктары Бажы биримдин талаптарына, стандартына жооп бериши керек. Ошондо коншы өлкөлөрдүн рыногуна кире алаңыз. Учурда, өндүрүлгөн сүт азыктары кыска мөөнөттүү болгондуктан, Алматынын соода түйүндөрүнө гана жөнөтүүдөбүз. Егерде, сүт азыктарына узак мөөнөткө сактоочу кошулмаларды кошсо, алар көпкө сакталат. Биз андай кошулмаларды колдонбайбаз. Мындан сырткary, Кара-Балтадагы токтот турган Жайыл сүт заводун “Жайыл миilk” деп кайра иштеттик. Жергиликтүү фермерлер, Жайыл, Панфилов райондорунун эли сүттөрүн ушул ишканага өткөрүшөт. Заводдо кюолтулган сүт, кургак сүт жана май өндүрүлүп, Тажикстан, Россия, Казакстан өлкөлөрүнө экспортко чыгарылат. Экспорт аянтчасын көбөйтүү пландалууда”, - деди сыйлык ээси Сүйүндүк Кадыров.

Сүт заводдорунун иштеши менен эң башкысы – жергиликтүүлөр үчүн жумуш орундары түзүлгөн. Айыл элинин сүттөрүн үйлөрүнөн сүт заводго ташып кетишет. Үйүн-дө олтурган кожайкелер дөле өткөрөн сүтү менен үй-булонун кемкарчын толукташат эмеспи. Айылды араласак да “сүттүн акчасы келсин”, - дегендерин угасын. Жумуш жоктор үчүн сүт сатуу да өзүнчө каржы булагын түзөт. Алсак, “Кант-Сүт” заводу 15 миндей фермердик чарбадан сүт алат. Өндүрүлгөн сүт азыктары толугу менен HALAL талаптарына жооп берип, өз кардарлары бар. Сапаттуу сүт азыктары – ар дайым элдин талабында. Бардык талаптарды сактаган ушул сүт заводдору Кыргызстандын өндүрүшүн, айыл чарбасын өнүктүүгө зор салымын кошууда.

Асель БАРИКТАБАСОВА

■ 16-сентябрь – Бүткүл дүйнөлүк озон катмарын коргоо күнү

ТҮШҮНДҮРҮҮ ИШТЕРИН КЕЦИРИ ЖАЙЫЛТА БЕРЕЛИ

Жергебизге алтын күздүн берекесин арттырып, сентябрь айынын кирип келиши менен табият коргоо тармагында майрам болот. Анткени, 16-сентябрда озон катмарын коргоонун бүткүл дүйнөлүк күнү белгиленет. Тоолуу өлкөбүз жөңил эмес шартта жашап жатса дагы бул тармак боюнча ары салмактуу, көңүл кубанткан ийгиликтерибиз арбын экени сыймыктандырат.

Жаз-жай мезгили менен абал оорлошот, Ысык-Көл аймагында жайгашкан атмосферага мониторинг жүргүзүү илим-изилдөө институтунун кызматкерлеринин маалыматына караганда Борбордук Азия аймагынын үстүндөгү

байма-бай локалдуу озон жыртгүү пайда болуп турат.

Мынрайт маалыматты Озон борборунун кызматкерлери менен жасаган мониторингдин жыйынтыгы менен бекемдейт элем. Белгилей кетсем, ал иштерден мен илимий-педагогикалык ишмердүүлүгүмө чоң тажрыйба алдым. Құндүн ультракызыгыт (УК) радиациясы эң оболу географиялык көндөктөн көз каранды болуп, Кыргызстандын аймагында құндүн нурлары өреөндергө, тоо этегиндеги, тоо арасында жаса байик тоолуу аймактарга бөлүнөт жана бийиктик алактуулук боюнча таралат эжен. Алар жас менен жай мезгилиниң құндүн ультракызыгыт нурлары белгиленген нормадан ашык болоорун аныкташкан. Эн

коркунучтуу айлар болуп июнь-июль айлары жана сүткандын саат 11ден 15ке чейинки мезгили таылган. УК нурдун зыяндуулугу ушул – ал организмге байкалбастаң туруп таасирин тийгизет да, анын кесепети көп жылдардан кийин сезилет. Мисалы, адамдардын башы, көзү ооруйт, жөтөлөт, дем алуу органдары жабыркап, теринин рак болуусуна алып келет. Айрыкча, коркунучка жаш балдар кириптер болушат жана ачык талаада күн астында иштеген соода кылуучулар, курулушчулар, малчылар жана дыйкандар үчүн кооптуу абал жаратат.

Бүтүн эл арасында мамлекеттик деңгээлде көнчүгүн масштабдагы түшүнүүлүрүү иштерин жайылтуу зарычылыгы келип жетти. Айрыкча Кыргыз Республикасынын

менен акцияларды, тегерек столдорду, симпозиумдарды, форумдарды, эл аралык жана республикалык илимий-практикаллык конференцияларды байма-бай өткөрүүүдө. Гезит, журналдарга, жарчыларга усуулдук эмгектер, макалалар басылып жана республикалык кызматкерлеринин тартилышты. Азыркынча Озон катмары толугу менен калыбына келмейинчө (бул азыркы божомолдор боюнча 2070-жылы ишке ашат) бардыгыбыз сак болуубуз зарыл.

Табиятты коргоо – ыйык мильт. Бул маселе менен эмгектенген бардык кесиптештеримди замандын намысқой баатырларды деп эсептейм. Ошол татаал жана сыймыктуу ишиниздерди таатытуулук менен талбай уланта бериниздер.

**Айгул ЫРСАЛИЕВА,
“Айланы-Чөйрөнү коргоонун
мыкты кызматкері”, эколог.**

Аалам кезет

«АЙТМАТОВДУН ААЛАМЫ»

Түркияда "Bozkırın Uyanışı CENGİZ AYTMATOV" аттуу эки томдук китең басылып чыкты. Түрк тилиндө чыккан китеңке Түркиянын Президенти Режеп Тайип Эрдоган менен Кыргызстандын Президенти Сооронбай Жээнбековдун баш сөздөрү кирген.

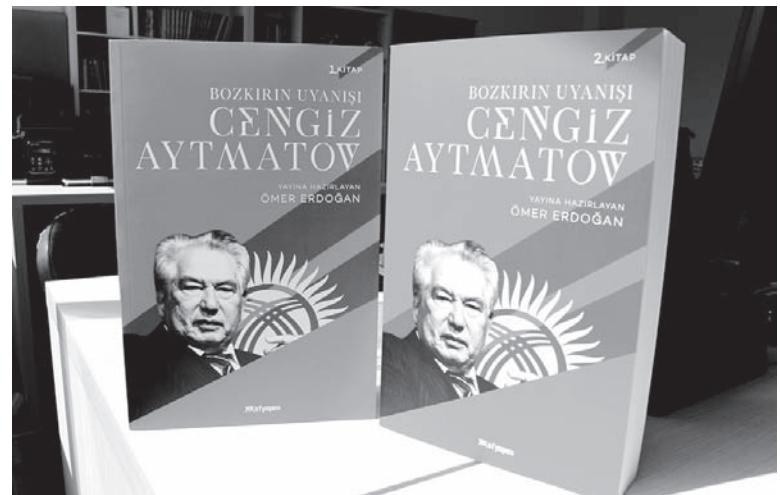
23 мамлекеттен 98 тилчи-адабиятчы, окумуштуулардын макалалары орун алган эки томдук Айтматов тууралуу жазылган китеңтердин катарын толуктады. Айтматовду изилдеөчүлөрдүн эмгектери кирген китеңке кыргызстандык авторлор дун да макалалары кошулган. 2018-жылы Чыңгыз Айтматовдун 90 жылдыгынын урматына Түркской тарабынан "Чыңгыз Айтматов жылы" болуп жарыяланган. Заманыбыздын залкар жазуучусу Чыңгыз Айтматовдун 90 жылдыгына карата "Кылымга тете бир өмүр" атальышында улуттук жана эл аралык деңгээлде бир катар иш-чаралар уюштурulan болчу. Мына эми ага улай түркиялых продюсер, режиссёр,

жазуучу Өмер Эрдоган, КАФ басма үйү жана "Чыгыш менен батыштын ортосундагы Анатолья" маданий долбоорунун негизинде "БОЗКЫРДЫН ОЙГОНУШУ ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ" аттуу эки томдук китеңи чыгарылды.

Китеңтин бет ачаар азами устүбүздөгү жылдын 10-сентябрь күнүн Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясында болуп оттү. Аземге Түркия Республикасынын Кыргызстандагы Элчилигинин маалымат жана маданият боюнча кеңешчиси Нури Шимшеклер, Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын президенти Мурат Жуматаев, Чыңгыз Айтматов атындагы Тил жана адабият институтунун директору Абдылда-

жан Акматалиев, ж.б. катышышты. Аземде аталган жыйнак Айтматов жөнүндөгү китеңтердин ичинен маанилүү орунду толуктагандыгы белгиленин, аземге катышкандар менен китеңтин жарыкка чыгышына өз салымын кошкондордун баарына ыраазычылык билдирилип, китеңтер таратылып берилди.

Түркия Республикасынын Кыргызстандагы Элчилигинин кеңешчиси Нури Шимшеклер, аталган азэм алкагында бул маанилүү долбоор тууралуу маалымат берип, төмөндөгүлөргө токтолду: "Демилге Түркия Республикасынын Президенти Режеп Тайип Эрдогандын 2018-жылы Дүйнөлүк көчмөндөр оюндарынын урматына Кыргызстанга жасаган иш сапарында башталган. Айтматов тууралуу макалалар жынагы эки жылдык талыкпас мээнеттин натыйжасында жарыкка чыкты. Мында өз жарда-

мын жана камкордугун аябаган Түркия Республикасынын Президентинен баштап, Түркиянын маданият жана туризм министри Мехмет Нури Эрсойго, орун басарлары Надир Алласлан, Сердар Чамга, Түркиянын Кыргызстандагы эччиси Женгиз Камил Фыратка, Кыргызстандын Улуттук илимдер маданияттын президенти Мурат Жуматаеве, Чыңгыз Айтматов атындагы институттун директору Абдылдажан Акматалиеве жана долбоорунун негиздөөчүсү, китеңтин редакто-

ру Өмер Эрдоганга ыразычылыгымды билдирем", - деди.

Айтор, Кыргыз улуттук илимдер академиясынын жана Чыңгыз Айтматов атындагы институттун көмөгү, Түркиянын колдоосу менен китеңке дүйнөнүн көп өлкөлөрүнөн Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылыгы жана жашоосу жөнүндөгү макалалар жайнагы топтолгон.

Түркиянын Кыргызстандагы элчилигинин басма сөз кызматы

Жеке пикир

КООМДУ ӨЗ ИДЕОЛОГИЯСЫ КОШТОЙ

Бул публицистиканы жазарда бир окуя эске түшө калды: казак калкы ысымын аздектөө менен оозго алчу ашкере таланттуу обон зергери Шамши Калдаяков Композиторлор союзуну келип, мени мүчөлүккө кабыл алыңыздар деп кайрылат. Аңдагы комиссия мүчөлөрү талапкердин сөзсүз түрдө консерваторияны аяктагандыгы тууралуу диплому болуш керек дешет. Анда Шакең: - Бу аттарын консерватория, опера, балет театры, оркестр алып жүргөн Абай, Курмангазы, Таттымбет Даулетгөрөйлөр композиторлук кайсы окуу жайларын бүтүрүшкөн экен? - деп сурайт. Арийне, Совет бийлиги өлкөдөгү улутттарды интернационализм духунда тарбиялоо менен өзүнүн салттуу маданиятын өнүктүрүп, өркүндөтүүсүнө да зор маанин берген. Мында руханий, тарыхый булактарга улуу мурастарды урлактарга калтырган корифейлерди даярдоо зарураттыгы жарапган.

Ар бир улуттун сыймыгы болгон А.Пушкин, Ю.Лермонтов, И.Крылов, Л.Толстой, Ф.Достоевский, Т.Шевченко, Физули, Низами, А.Навои, Ш.Руставели, Фирдауси, Жаами, О.Хайям, С.Стальский, Абай, Токтогул, Жамбул сыйктуу генийлерин көкөлөтөө көтеруп чыгарылган.

Элди эрдиктерге шыктандырчы, дем берчү, шердентчү эн эле таасирдүү үгүт-насаат каражаттарын жараптышкан. Алар: мамлекеттик жогорку сыйлык эзептелең орден, медалдар, ардактуу наамдар жана чиндер, титул, дараажалар берилген. Бул советтик бийликтек гана таандык табылгарлар болгон.

Ушундан улам союздуу республикалардан баштап, ССРДин Эл артисти, композитору, сүртчесүү, мугалими сыйктуу Пушкин, Лермонтов, Чайковский, Репин, Шаляпин, Горький менен С.Есенин албаган эң ардактуу наамдар өнөр адамдарына ыйгарылган. Бул мамлекеттик жетекчинин же-кече кызыкчылыгынан жана келип чыккан делбетапты эмес, өлкө жарандарын социистема жараткан идеалдарга тенелүүгө, аларды туутууга үндөгөн. Ошол эң жогорку наамдарга ээ болгон инсандар мамлекет тарабынан камкордукка алынып, көлтөгөн артыкчылардан пайдаланышкан. Иштин дал мына ушул жагында жагымсыз көрүнүштөр болуп келген жасыруун эмес. Ошол өнөр адамдарын арасынан бийликтегилерге жагымпоздук, көшөкөрлүк жасоо, табыну жагынан аපкөйлүгү ашынган шылуундар да чыккан.

Биздин Кыргызстанда дөле бирдей көрүнүш өкүм сүргөн. Ошондан улам Калыгул, Арстанбек, Женижик, Токтогул, Ныязалы, Молдо Кылыч, Калмырза, Барпы сыйктуу залкар өнөрпоздор, Сагымбайга

чейинки улуу манасчыларды мындай кой, профессионал маданиятбызды негиздеген Осмонапы Садык, К.Тыныстанов, андан кийинки Жоомарт, Мукай, Жусуп, С.Медетов, А.Усубалиев, Д.Асанова, Ж.Чабалдаев, Г.Сейиткулова сыйктуу ченде жок енер чеберлери бийликтарын ардактуу наамдарды алыншаса да элдин эң жогорку баасына татыктуу болушкан. Мунун өзү таланттарды баалодо калктын калыптанып калган өз критерийлери бар экендигин айгиналейт. Өткөндө радионун каражысына интервью берип жатып, мамлекеттик наамдарды ыйгаруу боюнча комиссиянын мүчесүү, ырчы С.Садыкова наамга талапкер кай критерийлөргө таянып тандаларын билишпей тургандыгы жана тизме алдын ала даярдалип, ага добуш беруу гана керектигин ачык айтты. Демек, баягы жоболондуу жосундар жашоосун улантып келаткан экен.

Ушундай көндүм болуп калган жагымсыз көрүнүштөрө көшүү бербegen жаңынан кадамдарды жасаган инсандар да чыккан. Мисалы, Т.Сыдыкбеков мамлекеттик жогорку сыйлыкты алуудан баш тарткан. Төкмө акын, таланттуу актёр О. Кутманалиевге "Эл артисти" наамын берели десе, устатым А.Айталиевден мурада аны алганным уят иш болот деп абириринин аруулугун, чон адамгерчилгүү көрсөткөн.

Жакында жалпы коомчулук бир парадокс окуянын күбөсү болду. Мындан 30-40 жыл илгери "Эмгек сицирген артист" деген наам алышкан А.Сапаралиев, З.Шакеева, К.Ниязовго "Эл артисти" деген ардактуу наам ыйгарылды. Алардын сакнадан кеткенине чейрек кылым өткөндөн кийин кимдин иона түшүп, кимдин боору оорудун

экен дебеске аргач жок. Татыктуу экен эмне үчүн арааны жүрүп, авазы шаңышын турган чакта ыраа көрүшпөдү? Кудай жалгап көздөрү тиругү экен. Калкыбыз алда кочан таланттын баалап, таажык кийгизген Рыспай араң дегендө "Эмгек сицирген артист" дегенге жетип, каркырадап караанын үзүп кете бербебиди!

Эми биз кептин ток эттер жерине келели. Советтик дегендин баарын жерисек, анда наам, сыйлыктарды жошуубуз керек. Ошондо батыштагыдай демократияга өткөн болобуз. Жок, кенүп калган расмий жолоюбуздуу туутуна берели десек, аны тартипке көлтиругү зарыл. Наамдар да аскер же укук коргоо органдарынын кызматкерлерине чин белгилүү бир мөөнөт өткөн соң, көзектегиси ыйгарылгандаи эле автомоттук түрдө берилиши түруу болор эле. Бул мөөнөт 5-8 жылдан ашпашы керек. "Эмгек сицирген" деген наам өнөрпоздун

келечегинен үмүт туудурганды үчүн берилсө, эл деген анын баарла келген чагында ыйгарылганда логикага туура көлээр эле. Бул үчүн атаян комиссия түзүп, анын кенесин өткөрүүнүн көрени жок болуп калат. Сыйлыктар боюнча бөлүмдүн протоколу эле жетиштуу болмок. Мындан учурда ырааттуулук сактап, алакчылоо, аттаптап-буттатып ыроолоо дегенге жол берилмек эмес.

Чыгармачылык тармактарындағы советтик мэзгилде калыптаңын калган жолой бар эле. Андай союздуун жетекчиликке партияга жан-дилди менен берилген, анын саясатына баш-оту менен кызмат кылчу жаңдардадай дайындалчу. Ошол орундан аркасы менен башчы наамдарды алчу, лауреат болчу жана депутаттыкка шайланчу. Бул идеология шириетилген каада сыйктуу кабылданаар эле. Башкасын айтпаганда эле Жазуучулар союзунда 4-5 катчы, бир

топ адабий кеңешчилер, "Ала Тоо" журналы, "Кыргызстан маданияты" жумалыгы чыгармачылык жоон топ жамааты менен күжүлдөп иштеп, авторлорго олчото калем акы да төлөп түрүшүшү. Мындан камкордукка татыктуу жооп кайтаруу керек эле да, Партиянын колунда кант, токочу да, камчысы да бар болчу.

Элде: "Өлүккө жараша ый, кадырга жараша сый" деп айтылгандаи чыгармачылыкка аталык камкордуктун кайтарылышына калкылтактын институттун директору Абдылдажан Акматалиевге жана долбоорунун негиздөөчүсү, китеңтин редакто-

ру Өмер Эрдоганга ыразычылыгымды билдирем", - деди. Айтор, Кыргыз улуттук илимдер академиясынын жана Чыңгыз Айтматов атындагы институттун көмөгү, Түркиянын колдоосу менен китеңке дүйнөнүн көп өлкөлөрүнөн Чыңгыз Айтматовдун чыгармачылыгы жана жашоосу жөнүндөгү макалалар жайнагы топтолгон.

**Ильгиз ТАЛИП (ГИЛЯЗЕТДИНОВ),
калемгер**

